

ประโยค ป.ธ.๘
แปล มครเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๓

๑. สภาเวณ อวิตกกุคตา ทวีปญจวิญญาณานิ วุชิตานิ เอเตหิ เตหิ วา เอตานิ วุชิตานิติ ทวีปญจวิญญาณวุชิตานิ จตุจตุตทาฬีสกามาจรจิตตานิ ๑ เตสุ เจว เอกาทสสุ ปชมชฎมานจิตเตสุ เสสนันิ ภาวนาพเสณ อวิตกกุคตาติ อธิปฺปาโย ๑ เตสุ เจว ปญจปญญาสวิตกกุคจิตเตสุ เอกาทสสุ ทุตติยชฎมานจิตเตสุ จาติ ฉสฏฺฐิจิตเตสุ วิจาโร ชายติ ๑ ทวีปญจวิญญาณเอหิ วิจิจฺจฺจาสหคเตน จาติ เอกาทสหิ วุชิตेषุ อฏฺฐสตุตติจิตเตสุ อธิโมกฺโข ชายติ ๑ ปญจทวาราวุชเชเนน ทวีปญจวิญญาณเอหิ สมปฏฺฐิจฺจนนทฺวเยน สนฺตีรณตฺตเยน จาติ โสฬสหิ วุชิตेषุ เตสตุตติยา จิตเตสุ วิริยํ ชายติ ๑ โทมนสุส- สหคเตหิ ทฺวีหิ อุเปกฺขาสหคเตหิ ปญจปญญาสจิตเตหิ กายวิญญาณทฺวเยน เอกาทสหิ จตุตฺตชฎมานเอหิ จาติ สตุตติจิตเตหิ วุชิตेषุ เอกปญญาสจิตเตสุ ปิติ ชายติ ๑ อเหตุเกหิ อฏฺฐารสหิ โมมฺมุเอหิ ทฺวีหิ จาติ วิสตียา จิตเตหิ วุชิตेषุ เอกุณสตุตติจิตเตสุ ฉนฺโท ชาย- ติ ๑ เต ปนาติ ปกิณฺณกฺวชฺชิตา ตํสหคตา จ ๑ ยถากุณฺนติ วิตกกฺภาทิจปกิณฺณกฺวชฺชิต- สหิตกฺมานูรูปโต ๑

(อภิธัมมัตถวินิภาวินี ปริเฉทที่ ๒ หน้า ๑๐๘)

๒. เกจิ ปน จิตฺตสุส จิตฺตฺกฺษณํ ปฏฺฐิสฺสเรณฺติ ๑ อยฺยหิ เนสํ อธิปฺปาโย ๑ จิตฺตยมเก อุปฺปนฺนํ อุปฺปชฺชมานนฺติ เอวมาทิปทานํ วิภฺงฺเค ภงฺคกฺษณเณ อุปฺปนฺนํ โน จ อุปฺปชฺชมานํ อุปฺปาทกฺษณเณ อุปฺปชฺชมานํ โน จ อุปฺปนฺนนฺติอาทินา ภงฺคฺอุปฺปาทาว กถิตา ๑ น จิตฺตฺกฺษโณ ๑ ยหิ จ จิตฺตสุส จิตฺตฺกฺษโณปิ อตุถิ จิตฺตฺกฺษณเณ ภงฺคกฺษณเณ จาติ วตฺตพฺพํ สียา ๑ อถ มตํ อุปฺปาโท ปญฺญาติ วโย จ ปญฺญาติ จิตฺตสุส อญฺยถตฺตํ ปญฺญาติตีติ สุตฺตฺนตฺตปาซโต จิตฺตฺกฺษโณ อตุถิติ ๑ ตตฺถาปิ เอกสุมี ฐมฺเม อญฺยถตฺตสุส อนุปฺปชฺชนโต ปญฺญาณวจนโต จ ปทฺนธฺฎฺฐิตฺติเยว อธิปฺเปตา น จ ชณฺฎฺฐิตฺติ ๑ น จ อภิฐมฺเม สทฺทุกฺมานสุส อวจน การณํ อตุถิ ๑ ตสฺมา ยถาฐมฺมสาสเน อวจนมฺปิ อภาวเมว ทิปฺเปตีติ ๑ ตตฺถ วุจฺเจเต ๑ ยถา

หิ เอกธมฺมาธารภาเวปิ อุปฺปาทภงฺคานํ อณฺโณ อุปฺปาทกฺขโณ อณฺโณ ภงฺคกฺขโณติ
 อุปฺปาทาวตฺถาย ภินฺนา ภงฺควตฺถา อิจฺฉิตฺตา อิตฺถตา หิ อณฺโณเยว ธมฺโม อุปฺปชฺชติ
 อณฺโณ นิรุชฺฌตีติ อาปฺชฺเชยฺย เอวเมว อุปฺปาทภงฺควตฺถาหิ ภินฺนา ภงฺคาภินฺนชาวตฺถาปิ
 อิจฺฉิตฺตพฺพา ฯ สา จิตฺติ นาม ฯ ปาลิยมนฺ วิเนยฺยชฺฌมาสยานุโรธโต นยทสฺสนวเสณฺ สา น
 วุตฺตา ฯ

อภิธมฺมเทสฺนาปิ หิ กทาจิ วิเนยฺยชฺฌมาสยานุโรเธน ปวตฺตติ ฯ ยถา รูปสฺส
 อุปฺปาโท อุปฺจโย สนฺตตีติ ทฺวิธา ภินฺนิตฺวา เทสิโต ฯ สุตฺเต จ ตีณฺมีมานิ ภิกฺขเว สงฺขตสฺส
 สงฺขตลฺกฺษณานิ กตฺมานิ ตีณฺมี อุปฺปาโท ปณฺณายตีติ วโย ปณฺณายตีติ จิตฺตสฺส อณฺณถตฺตํ
 ปณฺณายตีติ เอวํ สงฺขตธมฺมสฺเสว ลฺกฺษณทสฺสนตฺถํ อุปฺปาทาหิ นํ วุตฺตตฺตา น สกฺกา
 ปพฺพธสฺส ปณฺณตฺติสภาวสฺส อสงฺขตสฺส จิตฺติ ตตฺถ วุตฺตาติ วิญฺญาตุํ ฯ อุปฺสคฺคสฺส จ
 ธาตฺวตฺถเอว ปวตฺตนโต ปณฺณายตีติ เอตฺสฺส วิญฺญาตฺตีติ อคฺโค ฯ ตสฺมา น เอกตฺวาตา
 จิตฺตสฺส จิตฺติกฺขโณ ปฏฺิพาหิตฺุํ ยุตฺโตติ สฺวตฺตเมตํ อุปฺปาทจิตฺติภงฺควเสนาติ ฯ เอวญฺจ กตฺวา
 วุตฺตํ อฏฺุชฺฌกถายมฺปิ เอกกสฺส จิตฺตสฺส อุปฺปาทจิตฺติภงฺควเสณฺ คโย คโย ชณฺาติ ฯ

อภิธมฺมัตถวិภาวินิ ปริเฉทที่ ๔ หน้า ๓๑๒ - ๓๑๔

—◆—
 ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ป.ธ.๕

แปล มคธเป็นไทย

พ.ศ. ๒๕๔๓

๑. ปัญจวิญญาณจิตทั้งสองฝ่าย (๑๐ ดวง) อันกามาวจรจิต ๔๔ ดวง เหล่านี้ เว้นแล้ว หรือว่า กามาวจรจิต ๔๔ ดวงเหล่านี้ อันปัญจวิญญาณจิตทั้งสองฝ่าย (๑๐ ดวง) เหล่านี้ เว้นแล้ว เพราะปัญจวิญญาณจิตทั้งสองฝ่ายเหล่านี้ ไม่มีวิตกเจตสิกตามสภาวะ เพราะเหตุนั้น กามาวจรจิต ๔๔ ดวง ชื่อว่า เว้นปัญจวิญญาณจิตทั้งสองฝ่าย หรืออัน ปัญจวิญญาณจิตทั้งสองฝ่ายเว้นแล้ว ฯ อธิบายความว่า วิตกเจตสิกย่อมเกิดใน กามาวจรจิต ๔๔ ดวงเหล่านั้นด้วย ในปฐมฌานจิต ๑๑ ดวงด้วย เพราะจิตทั้งหลาย ที่เหลือมีหุตติยฌานจิตเป็นต้น ไม่มีวิตกเจตสิก ด้วยกำลังแห่งภาวนา ฯ วิจารเจตสิก ย่อมเกิดในจิต ๖๖ ดวง คือ ในจิตที่สหระคตด้วยวิตกเจตสิก ๕๕ ดวงเหล่านั้นด้วย ในหุตติยฌานจิต ๑๑ ดวงด้วย ฯ อธิโมกขเจตสิกย่อมเกิดในจิต ๗๘ ดวง เว้นจิต ๑๑ ดวง คือ ปัญจวิญญาณจิตทั้งสองฝ่าย (๑๐ ดวง) และโมหมูลจิตที่สหระคตด้วย วิจิกิจฉาเจตสิก (๑ ดวง) ฯ วิริยเจตสิก ย่อมเกิดในจิต ๗๓ ดวง เว้นจิต ๑๖ ดวง คือ ปัญจทวาราวชชนจิต (๑ ดวง) ปัญจวิญญาณจิตทั้งสองฝ่าย (๑๐ ดวง) สัมปฏิจฉันทนจิต ๒ ดวง และสันตிரณจิต ๓ ดวง ฯ ปิตติเจตสิก ย่อมเกิดในจิต ๕๑ ดวง เว้นจิต ๗๐ ดวง คือ โทสมูลจิตที่สหระคตด้วยโทมนัสเวทนา ๒ ดวง จิตที่สหระคตด้วยอุเบกขาเวทนา ๕๕ ดวง กายวิญญาณจิต ๒ ดวง และจตุตถวิญญาณจิต ๑๑ ดวง ฯ ฉันทเจตสิก ย่อมเกิดในจิต ๖๔ ดวง เว้นจิต ๒๐ ดวง คือ อเหตุกจิต ๑๘ ดวง และโมหมูลจิต ๒ ดวง ฯ

บทว่า **เต ปน** ความว่า จิตตูปบาทที่เว้นปกิณณกเจตสิก (๖ ประการ) และ จิตตูปบาท ที่สหระคตด้วยปกิณณกเจตสิก ๖ ประการนั้น ฯ บทว่า **ยถากุณม** ความว่า ตามสมควรแก่ลำดับจิตตูปบาทที่เว้นปกิณณกเจตสิก ๖ ประการ มีวิตกเจตสิกเป็นต้น และจิตตูปบาทที่ประกอบด้วยปกิณณกเจตสิก ๖ ประการ มีวิตกเจตสิกเป็นต้น ฯ

๒. ก็ อาจารย์บางพวกปฏิเสธฐิติขณะแห่งจิต ๑ ความจริง อาจารย์บางพวกเหล่านั้นเมื่ออธิบายความดังต่อไปนี้ ๑ ในวิภังค์แห่งบทเป็นต้นอย่างนี้ว่า จิตเกิดขึ้นแล้วชื่อว่า เกิดขึ้นอยู่หรือ ดังนี้ ในจิตตยมกปกรณ์ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเฉพาะภังคขณะและอุปาทขณะแห่งจิตเท่านั้น โดยพระพุทธพจน์ว่า ในภังคขณะ จิตเกิดขึ้นแล้วและไม่ใช้เกิดขึ้นอยู่ ในอุปาทขณะ จิตเกิดขึ้นอยู่ และไม่ใช้เกิดขึ้นแล้ว ดังนี้ ๑ มิได้ตรัสฐิติขณะแห่งจิตไว้ ๑ ก็ ถ้าแม้ฐิติขณะแห่งจิต มีอยู่ไซ้ พระผู้มีพระภาคเจ้าพึงต้องตรัสว่า ในฐิติขณะและในภังคขณะ ดังนี้ ๑ ถ้าใคร ๆ พึงมีความเห็นว่า ฐิติขณะแห่งจิตมีอยู่ โดยพระบาลีพระสูตรว่า ความเกิดขึ้นย่อมปรากฏ ความดับไปย่อมปรากฏ และภาวะแห่งธรรมที่ดำรงอยู่แปรเป็นอย่างอื่น ย่อมปรากฏ ดังนี้เป็นต้น ๑ แม้ในพระบาลีพระสูตรนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ทรงประสงค์ถึงเฉพาะความดำรงอยู่โดยความสืบเนื่องกันเท่านั้น เพราะภาวะแห่งธรรมที่แปรเป็นอย่างอื่น ไม่เกิดขึ้นในธรรมอย่างเดียวกัน และเพราะตรัสว่า ปรากฏ แต่หาทรงประสงค์ถึงฐิติขณะแห่งจิตไม่ ๑ อนึ่ง เหตุในการไม่ตรัสถึงธรรมที่ทำได้อยู่ในพระอภิธรรม ก็ไม่มี ๑ เพราะฉะนั้น แม้การไม่ตรัสถึงธรรมที่ทำได้อยู่ในพระอภิธรรม ก็แสดงว่าไม่มีนั่นเอง ๑

ข้าพเจ้าจะกล่าวเฉลยในอธิบายความของอาจารย์บางพวกนั้น ดังต่อไปนี้ ๑ เปรียบเหมือน แม้เมื่ออุปาทขณะและภังคขณะแห่งจิต จะมีธรรมอย่างเดียวกันเป็นเครื่องรองรับ อุปาทขณะก็เป็นอย่างหนึ่ง ภังคขณะก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง เพราะเหตุนั้น บัณฑิตจึงปรารณาการกำหนดภังคขณะที่ต่างจากการกำหนดอุปาทขณะ ความจริงเมื่อกำหนดเนื้อความนอกไปจากนี้ก็จะต้องพูดว่า ธรรมอย่างหนึ่งนั้นแหละเกิดขึ้น ธรรมอีกอย่างหนึ่งดับลงดังนี้ ฉันโธ บัณฑิตพึงปรารณาแม้การกำหนดที่เพ่งถึงภังคขณะที่ต่างจากการกำหนดอุปาทขณะและภังคขณะทั้งหลาย ฉันนั้น ๑ การกำหนดที่เพ่งถึงภังคขณะนั้น ชื่อว่า ฐิติขณะแห่งจิต ๑ ก็ ฐิติขณะแห่งจิตนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า มิได้ตรัสไว้ในพระบาลี ด้วยอำนาจแสดงเป็นนัยไว้ โดยคล้อยตามอรรถาธิบาย ของเวไนยสัตว์ ๑

ความจริง แม้เทศนาในพระอภิธรรม บางคราวก็เป็นไปโดยคล้อยตามอรรถาธิบายของเวไนยสัตว์ ๑ เหมือนอย่างทรงแสดงความเกิดขึ้นแห่งรูป แยกออกเป็น ๒ อย่างว่า อุปจยะ (๑) สันตติ (๑) ดังนี้ ฉะนั้น ๑ ก็ เพราะในพระสูตร พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสขณะ ๓ มีอุปาทขณะเป็นต้นไว้ เพื่อทรงแสดงลักษณะเฉพาะสังขตธรรมเท่านั้น

อย่างนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายสังฆตลักษณะแห่งสังฆตธรรม ๓ ประการเหล่านี้ ๓ ประการ
 อะไรบ้าง คือ ความเกิดขึ้นย่อมปรากฏ ความดับไปย่อมปรากฏ ภาวะแห่งธรรมที่ดำรง
 อยู่แปรไปเป็นอย่างอื่น ย่อมปรากฏ ดังนี้ เป็นต้น ใคร ๆ จึงไม่สามารถจะรู้แจ้งได้ว่า
 ฐิติขณะแห่งอสังฆตธรรมที่มีความสืบเนื่องกัน ซึ่งมีสภาวะเป็นบัญญัติธรรม พระผู้มี
 พระภาคเจ้าตรัสไว้แล้วในพระสูตรนั้น ๆ ก็ เพราะอุปสรรคใช้ในความหมายแห่งธาตุ
 นั้นเอง บทว่า ปญฺญาติ นี้ จึงมีความหมายว่า วิญญาติ (อันบุคคลย่อมรู้แจ้ง)
 ดังนี้ ๆ เพราะฉะนั้น ด้วยคำอธิบายเพียงเท่านี้ ฐิติขณะแห่งจิตจึงไม่ควรถูกคัดค้าน
 เพราะเหตุนี้ คำนี้ว่า อุปฺปาทฐิติภงฺควเสน (ด้วยอำนาจอุปาทขณะ ฐิติขณะ และ
 ภังคขณะ) ดังนี้ ท่านพระอรุทททศจารย์กล่าวไว้ถูกต้องแล้ว ๆ ก็ เพราะอธิบายความ
 ดังกล่าวมานี้ พระอรรถกถาจารย์จึงกล่าวไว้แม้ในอรรถกถาว่า จิตแต่ละดวงมีดวงละ
 ๓ ขณะ คือ อุปาทขณะ ฐิติขณะ และภังคขณะ ดังนี้ ๆ

พระธรรมวโรดม คุณสมฺปนฺโน วัดเบญจมบพิตร
 สนามหลวงแผนกบาลี

แปล
 ตรวจสอบแก้.